

Politikai
röpiratok,

39.



39
287

ISTEN, HAZA, KIRÁLY.

EGYHÁZI BESZÉD,

MELVET

1875. AUGUSTUS 20-ÁN A SZÉKESFEHÉRVÁRI PÜSPÖKI TEMPLOMBAN

MONDOTT

KÁROLY JÁNOS

TÉTENYI PLEBÁNOS, KERÜLETI ALESPERES.

BUDAPEST, 1875.

NYOMATOTT AZ ATHENAEUM R. TÁRS. NYOMDAJÁBAN.

ISTEN, HAZA, KIRÁLY.

EGYHÁZI BESZÉD,

MELYET

1875. AUGUSTUS 20-ÁN A SZÉKESFEHÉRVÁRI PÜSPÖKI TEMPLOMBAN

MONDOTT

KÁROLY JÁNOS

TÉTENYI PLEBÁNOS, KERÜLETI ALSPERES.

BUDAPEST, 1875.

NYOMATOTT AZ A THENAEUM R. TÁRS. NYOMDÁJÁBAN.

DE BALLAGI GÉZA.

»Földnek királyai és népei . . . dicsérjék az Ur nevét.«

148. zsoltár.

Szent István király évenként megújuló ünnepét a hazafias öröm elragadtatása között üli meg a magyar. A vallás tette kezét e napra, bontá ki azt az idők homályából, s emelte az enyészet hullámai fölé, mint egyik vigasztaló tényét az isteni gondviselésnek, mely kezében tartja a történelem kulcsát, vezeti a népek sorsát, s hatalma, fénye, jósága csodájával betölti a királyok szívét, az ivadékok szellemét, midőn a nemzetek — mint ma a magyar — hódolattal borulnak trónjának zsámolya elé, hogy a királyi prófétával elmondhassák: »a te trónod Uram öröktől való« 44. zsolt. — »miért is föld országai énekeljeteek az Istennek, zengjeteek az Urnak.« 67. zsolt.

A mai nap emléke nemzetünk történelmének legfontosabb tényeihez vezet bennünket. Kezdetéhez rendezett államiságunknak, melynek alapkövét István a szent király képezi. Fordulópontjához történelmi hivatásunknak, mely az erkölcsi eszmék és czélok magaslatára emeltetett a kereszt evangéliuma által. Forrásához a nemzeti erő és maradandóság azon gazdag vízének, mely soha sem apadt le, hol a népet egésszéges folyamat a vallásos eszmék medre vezetheté.

Légy áldott isteni vallás, mely fölemeled a halandó szívét s alkotod az erény hőseit! Légy üdvöz a szent kereszt vére által te isteni bölcsesség, mely az evangélium igéivel betöltöd az emberi elmét! Neked szól ma hálánk minden hívők anyja, dicső anyaszentegyház! — Te megmozdultál, s lépésedre le ejtéd fegyverét a magyar, midőn az vértől párolgott. Te megszólaltál, s töredelmesen borult térdre Árpád ivadéka; te kitártad szivedet, s a nagy embercsaládok testvériségét ismeré föl abban a magyar; te szétküldéd papjaidat s Ázsia gyermekei harczi kalandjaikról, elszoknak, irtják a vadont, művelik a földet; te felnyitád evan-

geliumodat, s a bálványok romjain templomok és iskolák emelkednek, az erkölcsök szelidülnek, az értelmiség terjeszkedik s fényt vet őseink elméjére; te kinyujtod jobboldat, és a nép keze elveti harczí ragadmányát, s az alamizsna s jótékonyág csodáiból ispotályokat, menedék-házakat emel, letörli a nyomor könyzeit, s a keresztényszeretet nagy elvén új társadalmat, új rendet terem a polgárosodás számára.

Szent István nagy volt e vallás által, értelme e világosságból meríté a bölcseséget. melynek kezdete az Ur félelme; s a mely bölcsesség terjedelmes és tiszta levén, mint az Isten, kitől az származott, első királyunkat az állam-alkotó tettek azon eredményéhez vezette, mely hasonló lett Nagy Károly dicsőségéhez, s a hazát és trónt az európai befolyás azon állására emelte, mely fényessé tette sz. László és Nagy Lajos korát.

S ha ezen korszakok redőzetét szétbontjuk; ha keressük az okokat, melyek a magyar nagyságának, állama erejének, népe emelkedésének alapját képezik: rá fogunk találni az állambölcsesség azon ő igazságára, mely elvitázhatlanná lett a történelem tanúsága által: hogy az államok fenmaradását csak a folyton érvényesülő haladás és fejlődés biztosíthatja; de ezen fejlődés, ezen haladás csak azon föltételek folytontartó megőrzése által eszközölhető, mely föltételek az állam-alkotásnak alapját képezték.

És a magyar állam alapját képező ezen föltételek vizsgálata teszi oly nagygyá szent István nevét a késő századok kegyeletében is, és emeli oly magasra történelmünk hagyományai között.

A már-már rendezett, a polgárosodás által nevelt, a jog és rend elve által szabályozott európai népcsaládok közepett miként biztosíthatta volna népe jövőjét szent István — holott az más Istennek hódolt, más erkölcsöket vallott, más érzelmeket táplált, más elvekkel élt, mint Európa többi népei; — miként biztosíthatta volna népe jövőjét, ha csak föl nem ismeri századának igényeit, s az alkotó erőt, mely egyedül van hivatva a népek erkölcsi érdekeinek vezetésére, nem a keresztény vallás állam-alkotó hatályából meríti? miként szilárdíthatta a keresztény Európa állami érdek-

közösségebe miként olthatta volna be népe sorsát, ha csak föl nem emeli azt az uralkodó eszmék magaslatára, melynek csucsán a kereszt fénye ragyogott?

Méltó tehát, hogy e nap ünnepe megszentelje érzelmeinket, midőn szent István emlékenek hódolunk. Méltó, hogy hazafiságunk erőt és buzditást merítsen e nap tanúságaiból, melyen szent Istvánban az erkölcsi hatalom, a keresztény jellem és a királyi szív azon kidomborodó nagyságának csodáját szemléljük: mely hívatta van szent vallásunk folyton jogosult, mindig üdvös, soha el nem évülő igazságait fényre deríteni, s általa megdicsőíteni a magyart, ki szent Istvánban az Istent, haza és király eszméjének hőst, fölmentjét és szentjét üdvözlí.

Két irányban hívja fel ennélfogva a mai nap figyelmünket, a mint t. i. kettős az eszme is, mely lelkünk gondolatát oly édes varázssba foglalja, és ez: az **Isten, haza és király**.

A vallási kérdéseknek tárgyalása egy fölöttünk álló erkölcsi világ magaslatára vezet bennünket, a melynek igazságait és tényeit véges elménk föl nem foghatja, ha csak a hit egi világa nem gyújt szövétnekét utja homályára! De honnet vegye értelmünk a fényt akkor, midőn a végtelen tudást, a legfölb bölcseséget keresi; honnet vegye az erőt, mikor fényébe akar nézni annak, ki ott világít minden mélység alapján, ki ott ragyog a csillagok fényében; ki ott honol minden lét öleiben, a vihar és dörgésben szavát hangoztatja?

Igen! létedet, irgalmad, szereteted csodáit keresi ma szemünk, népek, királyok Űra Istene! kinek bölcsesége alapja lett minden tudásnak, világa minden művelődésnek; kinek szeretete forrása lett a vallási és polgári erényeknek, szülője a hazaszeretetnek; kinek eszméje fölemeli a szívet, s Hunyadyakat, Zrínyiket teremt ki megáldod és fölemeled a királyok szívet s a nemzetnek megmutatod jóságod ösvényét, midőn mint Izraelt örök végezéseid szolgálatára vezeted.

Es te jó vagy! irgalmad végtelen gyönyöreben megengeded, hogy egy lépést tegyünk feléd; midőn megelőzész ama sugárral, melynek fényt látta Ábrahám és csodájának tanuja volt

Tábor. Tudjuk, arczodat ember nem láthatja. de engedd, — mint egykor Mózesnek ígéréd — engedd, hogy jóságod cselekedetei előttünk elvonuljanak, és akkor megihletve lényed áldása által, látni fogjuk világosságodat, mely lelkünk fölé áradoz, érezni fogjuk szerelmed melegét, melylyel minket öröktől szeretsz; hallani hangodat, mely keblünk melyen így beszél: vajjon nem tudod-e, hogy a te teremted él? vajjon nem ő lett-e minden dolgok kezdetévé? alapjává a vallási s erkölcsi rendnek, a törvények és társadalomnak; vajjon nem ő nyitotta-e meg az utat, melyre nemünk lépett, hogy folyton előre haladjon? vajjon nem látod-e, hogy a hol Isten van, ott minden átalakul, minden fénybe merül, és csak pillanatára vonuljon vissza a szivekből és társadalomból: pusztulás és vadság borítja cjjélet az emberiségre?

Ekként tehát Isten eszméje az erkölcsi világ alap- és zárpontja lett; ő azon központ, mely körül mint örök tengelye körül forog minden, mely által fényre derül, s megfajthatóvá lesz, mi titokzatos; értelmet, magyarázatot nyer, mi megfoghatatlannak látszott; ő azon pecsét, mely lezárja a világ bölcseségét, s azt mondja a halandóknak: nélkülem életed örök talány, sorsod reménytelen szerencsetlenség, értelmed sötét chaosz!

De a bizonylatok lánczolata mind e tényeknél még véget nem ér.

Van egy erő az ember keblében, mely megmozdul, valahányszor Istent érzi közeledni magához, ez a lelkiismeret. E borzasztó rém, mely az embert mint sötét árny mindenütt követi, odaül a fejedelmek koronájába, s átokká teszi a bűnös hatalmát; belopózik az ártatlanság kebelébe és erejévé lesz a gyöngének. A jutalom és büntetés e rémitő birája az atheismust mindenkor legyőző az élet végső pontján, ott, hol az út elvész, ott, hol az örökkevalóság határákövén Isten neve int a halandó felé!

De menjünk egy lépést közelebb, ne időzzünk soká az emberiség történelménél, hisz ugy is bizonyos, hogy az emberi lét bölcsőjétől kezdve az egész földkerekség minden népei közt találunk imát, habár az imádottróli fogalom különböző volt is. A történelmi kutatások, a régiségi fölfedezések azon igazságot — a népek azon közértelmü megegyezését olvassák ki, mely Isten létének elismerésében nyer kifejezést.

A történelem szózatától szálljunk inkább a természet

ölebe, keressük itt Isten létének ragyogását. Kövessük sz. Agostont, járjuk vele sorba a nagy természetet és mondjuk: téged kereslek én édes Istenem! és téged keresve bejárom a föld kekrekségét, megkérdezem a földet, vajjon ő lenne-e az én Istenem? és ő azt mondja hogy: nem! Kérdem a tengert, az örvényeket és élő lenyeket, melyek a földön léteznek; és mind azt mondja nekem: nem vagyunk a te Istened! Felszálllok a levegő rezgésébe, követem a csillagok futását, behatolok a napnak fényébe, a hold sugarába és keresem Istenemet, és mind azt rebegi nekem: csatlódol, ha azt hiszed hogy mi Istened vagyunk! Szóljatok hát, ha ti nem vagytok az én Istenem, mit tudtok felőle? Oh mondjatok lelkemnek róla valamit! és az egész világ kiáltja: Ó teremtet bennünket! Igen! Isten teremtet mindent, Isten létének bizonyítéka a teremtés homlokán ragyog.

Avagy nem Isten mellett bizonyít-e a világ létezése, annak csodás rendje? az égi testek rendszere, az élet sokszerűsége, összhangja, fejlődési fokozata és átmenetei; az összes teremtet dolgok okozati és végcélznak megfelelő összefüggése — minden egy határtalan értelmű, jósága s hatalmu Istennek nyoma; miként a puszták beduinja mondja: ha a sivatag homokjában látszó nyomokból megérttem, vajjon ember vagy állat haladt-e arra el: a végtelen bölcsesség, jóság és hatalom, mely a teremtés művéből felém ragyog, arról győz meg engem, hogy itt Isten járt, ez Istennek nyoma; valóban, »Isten örökké való ereje az ő munkáiból megérthető.« Róm. 1. 20.

Menjünk még tovább, szenteljük kutatásunkat az embernek; ne a test alkotását és összefüggését, ne a bonczatani embert elemezzük, hanem vizsgáljuk benne a szellemi fejlődést a lelki tehetségek tökéletesbülhetését, keressük benne Isten képenek csodáját.

Alljunk meg bölcsőjénél, midőn fölötte az Isten bölcsésége világított, hogy fölismerje magasabb rendeltetését; nézzük bukásában, midőn az égi fény lelkeben elhomályosult; kövessük küzdelme és szenvedése századain, hol lépésről lépésre kelle meghódítani a természetet, föltalálnia létének eszközeit; nézzük munkájában, midőn az állatot szelidíti, a földet teremni készíti, védelmül házat épít, gondolatai közlésére betűket talál s a jogot és rendet, a tekintelyt és szabadságot avatja fel létének oszlopává.

A művelődés és polgárosodás ezen tusái közül új igazságok, új eszmék, új intézmények jövének létre, és a haladás és fejlődés ezen cselekményei a magasba vágyó emberi szellem szárnyacsapkodásai valának. És a szellem repült még tovább, a tökély még magasabb régióiba, gyűjtött, tanult, szerzett és hódított mindenütt, s ezerévek multak el, míg az ismeret jelen fokára ért, s megszerezte a tudományt, mely most mint hatalom uralkodik kezei közt, megsemmisítve a százados babonát, ezeréves előítéletet; megismeri az elemek hatalmát, kijelöli a csillagok futását. S mindez eredményt a fejlődésre képes, a tökéletesedésre hívott ember aratta; az ember, ki most már gőzzel utazik, nap-sugárral fest, tengeren keresztül villámmal üzen; ki lehatol a föld mélyébe, az éjnek világot ad, a télnek meleget teremt; ki megnyergeli a tengert, s összeköti a vizektől elválasztott világ-részeket, ki keresztül tör a jéghegyeken, hogy felkeresse a földnek sarkát; ki leragadta az égből a mennykövet harczeit, ki milliárd emberi kéz munkáját gépekkel végzi; ki nedvet készít, mely a bánatot legyőzi, a ki ellesi a füvek titkait, hogy megküzdjön a halállal; ki hasonlatosságot érez magában Istenhez, ki el-sajátítja annak tulajdonát, szeret, könyörül, megbocsájt, jót tesz, alkot, jutalmaz, büntet, teremt, költ, magasztosul, dicsőség, szabadság, jóság, halhatatlanság után vágyik; — s midőn meghal: egy másik életet követel magának, ereje a hit, melylyel fogva tartja az Istent; reménye egy jobb lét, mely a mostani után következik, s melyet a kinyilatkoztatás örök életnek nevez.

Nem az Isten művét látjuk-e mindezen nyomokon? ki ottotta az emberbe az erőt, a fejlődés és tudomány hatalmát? ki adta a gondolatot, az eszmék hódító erejét? ki lehelte belé a szellemet, melynek tudatát magunkban hordjuk? mely égőbb mint a láng, gyorsabb mint a villám, nagyobb mint a világ, melyet fogalmába ölel és gondolatával megmér! Ki adta szívébe az érzelem melegét, hogy lelkesüljön, lángoljon és szeressen? — talán az agyrendszer, verkeringés? talán az anyag, erő vagy phosphor?

És a revelatio megnyugtatólag int felénk: »az Ur szóla önmagához, teremtsünk embert, a mi képünkre és hasonlatosságunkra teremtsük őt; és teremte az Ur — és orcájára lehelé az élet lehelletét;« Móz. 1. k. 1. 26. 27. felgyújtá benne tulajdon

bölcsesége világát, mely fölemeli őt minden más teremtményen, s pályájának tövisei, törekvéseinek bánatos csalódásai között megmutatja neki az áldó kezét, mely vezeti őt, hogy a tevélygés örvénye léte hajóját el ne merítse.

Vessünk egy tekintetet a növényvilágra, és midőn értelmünk megvizsgálta a táp- és légedények szervezetét, melyek által a növény a föld és legből elválasztja, egész testébe átviszi a szükséges elemeket, a levegőt beszívja, a fölösleget kileheli; az elényt magába veszi, a szénsavat kibocsájtja; és észrevettük, hogy a nap melege, a harmatesepp enyhé, a föld és levegő kisugárzása mind kapcsolatban áll a gyenge fűzállal; s végre miután megcsodáltuk a titokzatos kapcsolatot, melyben a növény, a föld, a nap s az egész világrendszer alkotásához áll: — lépünk egy óriás látszó nyílása elé.

A végtelenség világa nyílik meg előttünk. Belátunk a háttartalan ürbe, tul a fénylő csillagok- és naprendszereken; tul az Uránok uránjain, a Siriusok siriusain, Orionok orionjain! Látnak a tejutak s ködfoltok ezreit, hol a csillagok miriádjai futják pályájokat; . . . de oh! szemem a fényben elveszti világát, lelkem gondolatereje halomra dől, — a végtelen gyönyörben összeroskadok, az örökké létező dicsőséget láttam, láttam, kit hirdetnek az eget! az Istent láttam én! . . .

Szükséges-e még, hogy tovább keressük leteedet Istenem! hisz csak néhány betűjét olvastuk a természet nagy könyvének, csak néhány nyomot kerestünk fel, s elég volt, hogy feltaláljunk mindenütt! Avagy van-e, hol téged keresnénk, és jóságod hatalmában föl nem találhatnánk? Létezésed, erőd, fényed környez mindenütt. A völgy virága mint a bércek tölgyei rólad beszélnek: a kis féreg mint az oroszlán neveddel dicséri a kelő napot. Neked énekel a madár, hatalmadat rajzolja a villám és mindenhatóságotat tündökli az oceán!

Hová lépünk, hogy neveddel ne találkozzunk? hisz mindenütt jelenvalóságodat rég megénekelte az őskor dalnoka: »hova menjek Uram lelked elől? hova fussak színed elől? ha föl megyek az egbe: te ott vagy; ha leszálok a pokolba: te jelen vagy; ha szárnyamul veszem a hajnalt és a tenger végső határára lakom: ott is a te kezéd tart engem!« 138. zsolt.

Az erkölcsi és bölcsészeti igazságok e magaslatán, hol Isten létének bizonyossága tárul fel lelkünk világa elé, meg nem állhatunk a nélkül, hogy értelmünk a természet fölötti dolgok egységet és összhangját ugyanazon fény tengerében visszarágyogni ne lássa.

Mert Isten léte nem csupán a bölcsészet és történelem, a természet és tudomány által kinyilatkoztatott ténye az emberiség öntudatának: hanem egyszersmind azon legfőbb, legmagasabb eszméje a társadalomnak, mely élére helyezkedett a szellemek kormányzatának, és sugarával érinti a tudós értelmét, s Dante, Bossuet lángesze gazdagítja a haladás diadalát; midőn megihleti a művészet országát, s Raphael és Mozart remekei fölkeltik az ivadékok bámulatát; midőn bölcseséget önt a királyok gondolatára, s Nagy Károly s sz. István országai kidomborodnak a történelem színvonalára.

Igen! Az Isten eszméje, — mely mindent árkarol, mindent termékenyít, mely kiterjed mindenre, mi él és munkál, mely magában hordja magasabb rendeltetésünk magyarázatát, reményeink biztató vigaszát, nemesebb törekvéseink lelkesítő indokát s földi szenvedéseink boldogító jutalmát — birtokába vette a trónokat és birodalmakat, meghódította a hősöket és szenteket: s midőn mindent áthatott, mindent megtisztított és megszentelt, még azt is tette, mi mindezekenél drágább és fontosabb, végtelen szerelmének osztályosává tette az emberi szívet.

E szeretet, melyet — mint Prometeusz a szikrát — az égtől nyertünk, nemünk történelmének egyik fénypontját képezi; kiterjedése egyenlő lévén érzelmeinek mélységével, elborítja életünk pályáját, s betölti az anya szívet, megihleti a költő szellemét, fénybe deríti az ifjú kedélyét, s tengerre nő azon magasztos eszme előtt, melyet e szóval nevezünk: **H a z a**.

A természet és szívünk alapjára írta Isten felebarátunk szeretetét; földi boldogságunk föltételét fűzte a családi érzel-

mek, az anyai szeretet, a házassági hűség édességéhez, nemessé tette a barátérti önfeláldozást; de mindezek fölé helyezte — mert mindezeket befoglalta — azon egy csodás, nagyszerű szerezetet, melylyel lángolunk a hazáért.

Mert a haza fogalma nem egyesek, nem szülőink, nem barátaink korlátolt köréből áll csupán: hanem magában foglalja mindazt, mi szívünket betölti, s nagygyá lesz arra, hogy erte mindent áldozunk. Vallásunk, mely Istenhez fűzi létünket, oltáraink, hol imádkozunk, a föld, hol születünk, s hol halottaink nyugszanak, a tüzhely, hol neveltetünk, a ház, mely családjunk fészke lett, barátaink, rokonaink, emlékeink, hagyományaink, a nyelv, melyen dalainkat énekeljük, a szokások, melyek a multtal egységbe kötik a jelent, törekvéseink, lelkesedésünk, mely magasztossá teszi az életet, szóval mindazt, mit az élet magasabb értelme és rendeltetése jelent, ezen szóval fejezzük ki: haza.

Misem bizonyosabb tehát azon összetartozásnál, mely a vallás és haza fogalmát és szeretetét oly szorossá teszi az emberi szívben, s a mely ennek kapesán okozza, hogy a haza érdekei, létének, virágzásának föltételei szoros egységben vannak a vallásos eszmék és érzelmek hatályával; s hogy amannak jóléte, rendezett volta, polgárainak önfeláldozó szelleme, a törvények iránti tisztelet leginkább azon alapon nyugszik, melyet a vallás nyújt a népelet fejlesztésének.

Mert, midőn mindent jóságod bőségeből adtál e halandónak, nagy Isten! úgy akarta végtelen bölcseséged, hogy a hazát is szereteted áldása nyujtsa neki. Te voltál, ki az első hazát a boldogság és öröm edenébe helyezve szeretettel adád Ádámnak, midőn annak földjét csodás jelenléted varázsával megszentelted. Te voltál, ki Izraelnek tejjel és mézzel folyó hazát ígértel, s vezetted a népet, hogy ígéreted csallhatatlan szavát teljesítsed. A Te erőd az, mely megindítja a nagy népáramlatokat, s vándorbotot ad a népek millióinak kezébe, hogy hazát keressen. Mert nagy vagy te Uram! s hatalmad minden országok, minden trónok fölött dicsőséges.

Avagy kéltitek talán, hogy a hazaszeretet lelkünk életének egyik kiegészítő részét képezi? s egyik pótolhatlan szükségét szívünk vágyainak? Nézzetek vissza az idők folyamába, mely a hazaszeretet annyi áldozatát mutatja! Kérdezzetek meg Ádámot,

vajjon mily kétségbe ejtő elhagyatottságot érzett, midőn a bűn büntetéséül édeni hazájából kiűzetett? Hallgassátok meg Jeremiást, midőn pálmák alatt ülve törött lantja a feldult hazából kiűzött zsidók bánatát zokogja. Nézzetek Coriolán szettepétt lelkébe, midőn Róma őt száműzte. Lessétek meg a hontalan sóhaját, midőn czéltalanul bolyong országról országra, mert neki nincs hazája. Ki a barátok között is idegen marad, s tulajdon tüzhelyénél családja, rokonai körében is otthon nélkül érzi magát, mert neki nincsen hazája.

S ha mindezt lelketek felfogta s elvitathatlanná lett meggyőződéstek előtt annak bizonyossága, hogy a vallásos eszmék, az Istenhez emelkedett érzelmek szükségszerűleg követelik a hazaszeretet tűzét, meghatott szívetek az elragadtatás varázsával fog borulni a szent kereszt lábaihoz; fokozott imádattal fogja keresni az Istent, s imádni őt, midőn szívetek gyönyörében megtaláltátok; hatályosabb szeretettel, teljes odaadással fogtok csüggeni az evangelium isteni vallásának ajakán, midőn az erejének, nagyságának, áldásainak fényében így szól hazafias szívetekhez:

Ime föntartottam hazádat! kilencz század hullámcsapásai nem birták szent István országának hajóját összetörni, mert szellemem, — mely az Isten lelke — vele volt. Ami voltál, általam voltál, én hoztalak azon állapotra, melyen ma állsz, s ha a jövő függőnye mögé néz fürkésző tekinteted s az óriási változások és alakulások között a magyart is ott találod az élő népcsaládok sorában, tudd meg, miként az én kezem menté meg csupán, hogy bele nem bukott a sirba, hol népek, országok enyésztek el!

Én megihlettem királyi nagy országalapítók szívet, s az keresztet ragad, királyi ajka hirdeti az evangeliumot, apostollá lesz, milyen Enrópa uralkodói között több nem támadott. Én irtam az aranybullát, mely a polgári szabadság magna chartájává lett. Ott harczoltam veletek Sajó- és Mohácsnál, s a pusztulás éjjeleben, midőn a nemzet csüggedni kezdett, én emeltem föl bizalmát, s öntem bele az erőt, mely ma fönne hangoztatja: él magyar, áll Buda még!

Én erősítem meg szívetek ragaszkodását a királyi kormányzat, a monarchikus eszme iránt, mely a nemzet történelmes múltjában gyökerezik, s jövőjének zálogát képezi. És midőn

nem nagyon rég pillanatra meghasonlott király és nemzet, ... s ez utóbbi letette fegyverét, én adtam megnyugvást a multra, okulást, reményt a jövőre nézve. Én vezettelek a jogfolytonosság ösvényére. Én küldtem az angyal-szelidségű hölgyben a béke galambját, hogy a királynak szerelmet hozva, nektek a kiegyezés és béke olajágát vigye. Láttam vágyaitok teljesülését; nevemben hangzott a királyi esküszó, s viszhangzott a nemzet millióinak szívéből. Jelen voltam, s kiterjesztém áldásomat, midőn szent István koronája a férfiú fejére szállott, kit a nemes szív, törvények tisztelete, önfeláldozó munkássága, vallásos és alkotmányos érzelmei, mint embert és királyt az uralkodók példányképévé avatnak.

Oh légy hát áldva isteni szent vallás, mely a magyart fön-tartád és megmentetted. Terjeszd ki szellemedet az új ivadék lelke fölé is, hogy a magyar mint a szent hajdanban, úgy most is imádja és szeresse Istent! Építsd föl hitedet e század haladásának és fejlődésének, eszméinek művei között is; oh ne engedd, hogy legyen valaha sz. István földjén magyar, ki hódolattal ne imádja az Istent, s ne szeresse a magyar hazát.

Láttuk tehát, hogy az Isten eszméje az ő mindent fölálluló fönsegeben a haza eszméjét — az Isten szeretete az ő mindent megújító csodájában a hazaszeretetet követeli.

Midőn azonban Isten, hogy boldogságunkat kiegészítse, a haza eszméjét rakta lelkünk alapjára, végtelen kegyességében még azt is tette, hogy a hazafiság jóteteményét a királyi tekintély edességével tetézte! Mert, hogy a haza fennállhasson, arra az isteni örök tekintélynek az országok számára való átruházása is szükségessé lett. Szükségessé leve tehát egy harmadik eszme is, mely az emberi dolgok rendében az országok fölött az isteni tekintély, hatalom és uralkodás elvét képviselje és fenntartsa: és ez a Király.

Való, helyes és egyedül észszerű tehát a felfogás, mely szerint a vallás a hatalom elvének forrását Istenben keresi, s rámutat az örök tekintélyre, mely minden tekintélynek a királyi és családi, a kormányzati és társadalmi tekintélynek: alapjává lett.

Mert »nincs hatalom, hanem csak az Istentől« és nincs királyság, hanem csak örök király eszméjéből, kit a népek történelme királyok királyának nevez; csak így, csak ezen alapon,

vagyis csak az isteni tekintély, az isteni királyság eszméjéből való kisugárzás alapján lehet és van értelme minden földi tekintélynek; csak ezen magasabb magyarázat egyenlíti ki a nehézséget, mely azonnal előlép, mielőtt az emberi méltóság, az egyéni szabadság — a földi intézmények, a polgári társulás és törvények korlátait találja maga előtt.

S a történelem ezen vonatkozásban megható példákat mutat. Feltünteti a királyság eszméjének fönségét, midőn látja, hogy mint az első ember családi léte, úgy az első országok királyi hatalma is az Isten kezéből származott; tanúsítja, hogy Isten a királyokat, kik erre méltók voltak, mint Dávid azon időben, hol minden emberi intézmények és egész országok bölcsője áll: a látnoki szellem ihletével áldotta meg. Világossá teszi, hogy különös bőségben adta nekik bölcseségét, mint Salamon ezt hirdeti; elmondja, hogy Isten különös gondját viselte a királyoknak veszé-
lyek idején, mert azok az ő fölkentjei.

E pontban azonban az emberi ész egy fontos ellenvetésével találkozunk. Megdőbbenve a kormányzási hatalomnak adott tekintély nagyságától, sürgetve kérdi, mi lesz tehát ezen elv érvényesítése mellett az egyéni szabadságból, mely nem csak emberi lényünk tulajdona, hanem indoka is annyi nemes cselekmény valóságainak? mivé törpül az ember az ő méltóságával, ha vele szemben áll egy más méltóság, mely amannak megsemmisítésére vezethet? Hol van a mérséklő elem, mely az ember nagyravágyásának a hatalomhoz oly közel eső kísértetei között ne engedje, hogy mindent szabadnak ismerjen a királyi hatalom, midőn könnyen elhitetheti magával, hogy mindent tehet? Hová lesz az alázat csodás erénye, mely az örök királyt a tövis korona alá alátámasztja, s a gyalázat fa trónjára lépni kényszeríti, ha a királyi korona az emberi dölly, annyi ragyogványával ékítheti magát? hol lel nyugpontot a népek melege, midőn a lázadó természet az alattvaló szívet oly könnyen ragadja a rend felforgatására?

Mind e kérdésekre megnyugtató választ csak a vallás adhat. A vallás ülteti a király lelkiismeretébe a tudatot, hogy hatalma ott végződik, hol Isten dicsősége a népek üdvé a királyi hatalom tulterjeszkedése által korlátoztatnék.

A vallás készíti a királyt, hogy a mindenható előtt meg-

alázódva magát többnek ne tekintse, mint minden ember; a vallás vezeti szívét, hogy hatalmát mérséklettel párosítva, azt könnyűvé tegye az alattvalókra nézve; az tanítja a királyokat, hogy királyi méltóság és hatalom fénye nem képes kioltani a testvériség tényét, mely minden embernek, tehát a királynak is az egy Isten atyaságát, s ebből származólag a minden emberrel közös felebaráti szeretetet hirdeti; az sugja a népeknek, hogy engedelmesek legyenek és tiszteljék a királyokat az Istenért, ki mindnyájunk örök királya!

A királyság ezen eszméje, melyet a kereszténység megszentelt, ragyog felénk sz. István alakjából. S midőn a királyi sirok e városában, — itt, hol lépteink a nagy ősök hamvai között vezetnek, hol szent hagyományok hatják meg érzelmeinket, — multunk feltárul előttünk: ki tartóztathatná vissza szívünk érzelmét, hogy ekként ne szóljon ma a szent ősekhöz: szálljatok ki sirotok mélyéből dicső atyáink árnyai, s nézzétek a kort, mely emléketeket megőrizve századok múlva is hódol nagyságtoknak! jőjjetek s nézzétek az unokákat, kik ma hamvaitok fölött zokognak; szálljon hozzánk szellemetek, hogy nagy erényeitek, vallásos buzgóságtok, a haza s király iránti hűségtek állandó örökségévé váljanak az utódoknak!

Áldástok szálljon a királyra, kinek nagy szíve méltó sz. István koronájára, hogy élete hosszú, kormányzása boldog, családja Istentől szeretve legyen. Imátok kérje az Urtól, hogy e hazát a béke, a jólét, a vallás és erény, a haladás és dicsőség övezzé.

Térdre borulva imádjuk Felséged nagy Isten! Egy nemzet emeli ma kezét hozzád, hallgasd meg imáját, mint meghallgatád Izráelt szüksége idején. Mert nagy vagy Te Uram, s jóságodnak nincs határa. Amen.

D^r BALLAGI GÉZA.





